

"ובחרת": המורה, הכיתה והמפלגה¹

הרב פרופ' נריה גוטל, נשיא מכללת אורות ישראל

החושב, הבודק, המוודא, זה שלבסוף גם בוחר באופן מושכל ולא "המוני". היש לך שיעור אזרחות טוב מזה? רבים מאתנו רגילים לצטט את מאמרו של הרב קוק על "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", שלום שהוא פועל יוצא מריבוי דעות מבורך. לא מונוליטיות משעממת, אלא הרמוניה של קולות שונים. אנחנו גם מזכירים לא פעם את הברכה שבריבוי שנים עשר השבטים, על גווייהם השונים, שרק בשונותם הם יוצרים קשת צבעים ולא צבע אחד, אחיד ומשעמם. סימפוניית הקולות, עליה העמיד בעל ערוך השולחן את דרכה ונעימתה של תורה, אף היא מכווינה לאותו מסר: קונצרט של קולות ולא צליל אחד ויחיד. לכך בדיוק ניתן לצפות ואף לדרוש ממורה הגון. הצג את ה"אור" שלך, את דעתך ועמדתך, ביושר ובגלוי, בהנמקה ובהסברה. חלילה לא בכפייה, חלילה לא בסתימת פיות של הדעות החולקות. כל עוד כך נעשה הדבר, בישרות ובהוגנות, הרי שאין זה רק אפשרי, אלא לטעמי הוא הרצוי.

חזקה על מורה ומחנך זה, שבמהלך דבריו, ולצד הבעת בחירתו האישית, יוסיף וילמד עם תלמידיו למשל את מה שכתב הרב צבי יהודה אחר פרשת אלטלנה ודאג לפרסם בעיתונות:

אל נא יחליט כל אחד מאתנו, כל מפלגה וארגון וחלק, אשר כולם הלא את טובת עמנו ותקומת ארצנו דורשים, כי רק אתו כל האמת וכל הצדק. אל יחפוץ ואל ידמה, במצבנו האיום הזה, להטיל את דעתנו בכפיית ידיים על חברו [...] נזכור את כוונת הצדק והאידיאליות שבכל

מורים הם אזרחי המדינה, וככאלה גם הם עומדים לבחור. אלא שנוסף על היותם אזרחים ומורים הם "גם" מחנכים, מורים מקצועיים, מנהלים, "סגנים" ועוד. ככאלה, יש להם "אמירה" לא רק בינם ובין עצמם אלא גם בינם ובין תלמידיהם. דעתי היא כי טוב יעשו המורים אם יתייחסו, ולא בסמוי אלא בקול צלול ובהיר, למתרחש במדינה, ובהחלט כן – גם לפוליטיקה, למפלגות, לבחירות בכלל ואפילו – רחמנא ליצלן – לבחירתם האישית בפרט: "אני עומד לבחור ב...".

והנה עולים הזמזומים, שלא לדבר על הגוערים: מותר להם? היעלה על הדעת שמורים ישמיעו דעות פוליטיות? שיאמרו למי הם מצביעים? שישפיעו על תלמידיהם?

תשובתי: לא "מותר", אלא "צריך". לא "רשות", אלא "חובה". קיום מצוות "ובחרת"!

האמת היא שמפליא מדוע צריך בכלל לנמק אמירה כה פשוטה. אמת, בית ספר אינו מוסד פוליטי ואסור לו להיות מוסד פוליטי. כך בית הספר, וכך גם סגל ההוראה – מחנכים, מורים, מנהלים וכו' אינם פוליטיקאים. אולם מה בין זה ובין היות המורה אזרח בר-זכות בחירה? כל עוד המורה איננו מטיף ומנהל תעמולה, מנחה ומצווה לתלמידיו איך ומה להצביע, כל עוד אינו שולל את הלגיטימציה מדעות אחרות וממפלגות אחרות, וכל עוד הוא מאפשר בכיתתו שיג ושיח שוויוני ופתוח על מכלול הדעות והמפלגות וכו', מדוע שהדבר ייאסר עליו? להפך, דומה שבדיוק לזה אנחנו מצפים ממנו: לייצג מול תלמידיו את האדם

¹ ראו המאמר המלא באתר המכללה

אלא יסטו להכפשת יתר הדעות, הרי שבהקשר זה נאה לצטט את לשונו של בעל חובות הלבבות בהקדמת ספרו: "מן הזהירות – שלא תרבה לזוהר". לאמור: "מדרון חלקלק" קיים גם בפן ההפוך, במתן תחושה לתלמיד שבעצם, ההליך האזרחי אינו כה משמעותי בשביל המורה.

סוף דבר: אמירה מתונה של מורה מה היא עמדתו הפוליטית – לא כאמירה חוזרת ונשנית או כ"הטפה" אלא כציון עמדתו במסגרת קיומו של שיח פוליטי מבוקר בכיתה שמטרתו חינוך לתודעה פוליטית חברתית וכו' – היא אפשרית בסייגים האמורים לעיל תוך שמירה על הצגת מגוון הדעות וקיומו של שיח מלא ופתוח ללא "הטפה" וכו'. עם זאת, הסברה נותנת שיש להבחין בין גילאים שונים, מרקם הכיתה, מעמדו ההיררכי של המורה בכיתה, הזדמנות לשמיעת דעות אחרות וכו' ותוך שמירה על יתר הכללים המופיעים בחוזרים.

*

מספרים על רב שנשאל אם הצבעה בבחירות היא מצווה, והשיב: מצווה – כן, אך כמצוות אכילת מרור... ובכן, לא זו גישתה של ציונות-דתית המברכת על שיבתה לציון, על ריבונות ועל ממלכתיות, ועל הזכות העצומה שניתנה בידינו לקיים מצוות "ובחרת". אשרינו שזכינו!

אחד מאתנו, ונמצא את הדרך הנכונה והמתאימה לסידור היחסים שבינינו ("את אחי אנכי מבקש", לנתיבות ישראל).

עם זאת, לצד זה וממש ללא שום סתירה: "אני עצמי בוחר ב... כי...".

*

אמת, כל שנמנה על סגל הוראה אינו יכול ואינו רשאי להתעלם מהנחיות רשויות ממונות – חוזרי מנכ"ל וכו', אולם כל עוד אין מדובר ב"הטפה"; כל עוד לא נשללת הבעת עמדה שונה; כל עוד הדבר נעשה כהבעת עמדה אישית, כזו שהיא לגיטימית על פי חוק, הרי שעיון דווקני מלמד שאין בכך כל מניעה. כך היה, וכך שבעתיים הווה בעקבות פועלו בנדון של שר החינוך האחרון שנתן דעתו להרחבה של גבולות הביטוי והשיח.

מעט רקע: בסעיף 19 לחוק חינוך ממלכתי קבוע האיסור: "מורה, וכן עובד אחר במוסד חינוך, לא ינהל תעמולה לטובת מפלגה או ארגון פוליטי אחר בקרב תלמידים של מוסד חינוך". בענייננו, ודאי שאין הכוונה לניהול תעמולה, חלילה, אלא להבעת דעה פוליטית אישית של המורה כחלק מקשת דעות קיימות. כל בר דעת מבין שבין זה ובין קיום תעמולה של ממש עבור מפלגה או מועמד אין ולא כלום. דברים אלה קיבלו חיזוק מחוזר מנכ"ל תשס"ט 8, ושבעתיים מחוזר מנכ"ל תשע"ה 1 (א). אשר לסכנת "מדרון חלקלק", שמא יהיו מורים שלא יעצרו בהבעת עמדה

הרהורים חינוכיים:

הרב פרופ' נריה גוטל קורא למחנך לשתף את תלמידיו במחשבותיו ביחס למערכת הבחירות ולמפלגות השונות. בבסיס הדברים נמצאת ההנחה שלפיה המחנך צריך לשמש לתלמידיו דוגמה במכלול הקשרים ולא רק כלי ניטרלי להעברת ידע:

1. היכן עובר הגבול בין שיתוף לגיטימי להטפה בעייתית? האם שאלה זו עולה בהקשרים נוספים?
2. כיצד נוכל לנצל את הדיון בבחירות לדיון רחב יותר בהשקפת העולם הציונית דתית ויחסה למוסדות המדינה?

- א. מי שמוכנה לשתף את כלל הבנות במחשבות בתחומי החינוך והחיים, המתאימות לרוח של 'בעין חינוכית', מוזמנת לשלחן אליי: vizel@orot.ac.il
- ב. ניתן לעשות מנוי אישי (ללא עלות) על דפי 'בעין חינוכית'. נא לפנות לשרון: sharonz@orot.ac.il
- ג. מומלץ לשמור על דפי 'בעין חינוכית' לשימוש עתידי.
- ד. נשמח אם תפיצו את הדברים הלאה, למשפחה ולחברים מחוץ למכללה.

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מייסודן של מכללת מורשת יעקב
ומכללת אורות ישראל
תחום חינוך אמוני

זע'ן חינוכית

